

Illustraties: Annelies Jacobs

Creatief[®]
Schrijven Jong

Jeugdboekenmaand.be
iedereenleest.

Van kriebels in je keel naar schrijfkriebels

Dit initiatief van **Creatief Schrijven Jong vzw** is gerealiseerd in samenwerking met **Leen Raats** (auteur).

Beste leerkracht

Met deze lesmap willen we je inspireren om, samen met je klas, op een speelse manier aan de slag te gaan met taal en creatief schrijven. We kozen voor een rode draad die aansluit bij het thema van de Jeugdboekenmaand 2023: geluk.

Met deze opdrachten hopen wij in de eerste plaats de liefde voor taal, lezen en schrijven aan te wakkeren bij de leerlingen. Dit thema biedt echter ook kansen om met je leerlingen, met of zonder rugzakje, aan de slag te gaan rond geluk en hen te laten voelen hoe schrijven en lezen een uitlaatklep kunnen vormen voor minder fijne emoties en gebeurtenissen.

Per onderdeel werkten we verschillende mogelijkheden uit om te differentiëren, al naargelang de leeftijd, het niveau en het enthousiasme van je klas. We doen hier suggesties naar graden toe, maar uiteraard weet jij als leerkracht het beste wat jouw klas fijn vindt en aankan.

Je kan hier een (halve) dag van maken, waarin de kinderen helemaal in hun verhaal opgaan, of je kan de voorgestelde stappen over verschillende lessen, dagen, of de hele jeugdboekenmaand verdelen.

Natuurlijk kan je zelf nog volop spelen en variëren met de voorgestelde opdrachten.

We wensen je veel succes en schrijfplezier met je klas!

Leen Raats & Creatief Schrijven Jong

Ijsbreker: Wat maakt jouw leerlingen (on)gelukkig?

Vraag je leerlingen wat hen gelukkig maakt.

Laat hen minstens vijf dingen opschrijven.

Geef de leerlingen hier een 5-tal minuten de tijd voor.

Leerlingen die willen, delen wat ze opgeschreven hebben of schrijven ze op het bord.

Wat valt er op? Gaat het over vrienden, spelen, hobby's, huisdieren, verjaardagen of vakantie?

Een verhaal waarin alles goed loopt?!

Laat de leerlingen individueel, in groepjes, of met de hele klas met die woorden een kort verhaaltje bedenken waarin alles goed gaat: "Wat vinden zij zelf of de anderen van het verhaal?".

"Natuurlijk kan je een verhaal schrijven over iets dat je gewoon blij maakt. Maar dat verhaal zal niet zo interessant zijn om te lezen. Denk maar eens goed na: heb jij ooit al een verhaal gelezen waarin alles goed gaat? Vond je dat goed of saai?"

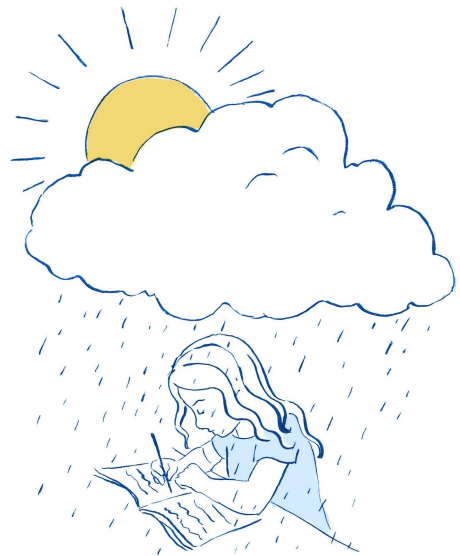

Stap 1: Een onderwerp kiezen.

Vraag of er ook dingen zijn die hen minder gelukkig maken; waar ze droevig, angstig, kwaad, eenzaam of een beetje bang van worden.

Laat hen er minstens twee opschrijven, meer mag ook.

Laat hen vervolgens een of meerdere concrete gebeurtenissen kiezen, iets wat echt gebeurd is. Geef je leerlingen de tijd om hier rustig over na te denken.

Differentiatie

Derde graad - Koppel hieraan een gesprek over boeken. Vraag de leerlingen of ze weleens een boek of gedicht gelezen hebben dat hen heeft geraakt, omdat ze zichzelf erin herkenden.

*"Welke **gevoelens** riep het boek/gedicht bij je op? Op welke manier slaagt de schrijver daarin? Door het gebruik van bepaalde woorden, bepaalde **personages**, de gebeurtenis op zich of iets anders? Welke zinnen ontroerden je of maakten je aan het lachen?"*

“Denk je dat die dingen ook mee bepalen of je je gelukkig voelt?”

Geef de leerlingen de tijd om hier zelf (mondeling) een antwoord op te geven.

*“Die minder leuke dingen horen ook bij het leven. Hoe we daarmee omgaan, bepaalt voor een groot stuk ons geluk, misschien nog wel meer dan de leuke dingen die jullie hier opnoemen. Gelukkig kunnen we daar zelf heel veel mee doen. Er met iemand over praten, bijvoorbeeld. **We kunnen er ook een verhaal of gedicht over schrijven.**”*

Extra. Neem een stapel boeken mee naar de klas en laat hen daarin bladeren, neuzen, lezen... en een zin uitkiezen die blijft hangen.

“Wat vind je mooi aan de zin? Waarom blijft de zin hangen?”

“Welke voordelen zou het bieden om te schrijven over iets wat je moeilijk vindt?”

Geef de leerlingen de tijd om hier zelf wat antwoorden op te bedenken.

Dat kan bijvoorbeeld zijn:

Je kan dingen die je kwaad of verdrietig maken van je af schrijven, waardoor ze minder ‘groot’ lijken, je beter leert te begrijpen wat er aan de hand is en waarom jij het er moeilijk mee hebt. Dat helpt om ermee om te gaan.

Hoewel we allemaal verschillend en uniek zijn, zijn gevoelens ‘universeel’. Dat wil zeggen dat anderen ook voelen wat wij voelen, of ongeveer dezelfde dingen meemaken. Als je een verhaal of gedicht schrijft over wat jou verdrietig maakt, dan is de kans groot dat anderen die het lezen, zichzelf daarin herkennen. Het kan hen troost brengen, het gevoel geven dat zij niet alleen zijn met hun gevoelens en gedachten. Daarvoor moeten ze zelfs niet helemaal hetzelfde meegemaakt hebben als jij!

Doordat je schrijft over iets dat jou echt raakt, wordt wat je schrijft ook ‘echt’. Zelfs als je een personage en gebeurtenissen bedenkt die niet echt zijn, lijken ze realistischer als je vertrekt vanuit je eigen gevoelens. Zo zal je verhaal beter blijven hangen bij je lezers.

Stap 2: De gebeurtenis beschrijven.

Laat de leerlingen één van de minder leuke gebeurtenissen die ze opschreven uitkiezen om daar een verhaal rond op te bouwen:

*“Kies nu een van de gebeurtenissen uit die je eerder opschreef en die jou een beetje of zelfs heel verdrietig, angstig of boos **maakten**. Daar gaan we over schrijven.”*

*“Schrijf zoveel mogelijk dingen op die te maken hebben met die gebeurtenis.
Wat is er gebeurd? Wat voelde je? Hoe liep het af?”*

Geef ze hier ongeveer 10 minuten de tijd voor.

Dan kan je onderstaande mini-meditatie doen. Via een **mini-meditatie**, die je als leerkracht op rustig tempo voorleest, kan je de kinderen uitdagen om goed over die gebeurtenis na te denken en het echt te doorvoelen.

“Laten we eens een ontspannende oefening doen om ons lossers te maken.”

Mini-meditatie

*“Doe je schoenen uit.
Ga rustig op je stoel zitten en zet je beide voeten
naast elkaar op de grond.
Sluit je ogen en ontspan je lichaam.
Adem diep in, hou even je adem vast, en adem dan
langzaam weer uit.
Doe dit nog een keer – langzaam.*

Hou je ogen gesloten.

*Denk nu aan datgene wat je opschreef, die
gebeurtenis of dat gevoel... Hoe voelt dat?*

*Blijf rustig ademen en denk terug aan dat moment
dat je zo raakte.*

*Wat gebeurde er precies?
Wat deed je op dat moment?
Waar was je?
Wie was er bij je?
Hoe voelde je je?
Welke geluiden hoor je?
Zijn er bepaalde geuren die in je opkomen?*

Denk rustig aan dat moment en probeer je zo veel mogelijk te herinneren.

*Adem dan nog een keer diep in en weer uit.
Doe je ogen open.
Probeer nu nog eens om meer details op te schrijven.”*

Geef hen opnieuw een tiental minuten.

Stap 3: Een personage tot leven brengen

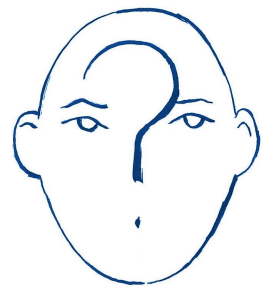
Laat de leerlingen hun personage(s) bedenken:

“Probeer je personage goed te leren kennen voor je begint te schrijven. Dat helpt je als je eenmaal aan je verhaal bezig bent. Zo vermijd je bijvoorbeeld dat je een personage eerst blauwe ogen geeft en een bladzijde later iets schrijft over de prachtige bruine ogen...”

Tip! Het hoofdpersoonage is de motor van de spanning. De gouden regel is dat de lezer moet meeleven met het personage. Als het de lezer niet kan schelen wat er met het personage gebeurt, heeft die geen reden om verder te lezen. Het zorgt er ook voor dat het vanzelf spannend wordt voor de lezer. Als het personage hoogtevrees heeft, en de schrijver laat dat goed voelen aan de lezer, dan zal de lezer meeleven wanneer het personage in een achtbaan stapt en daar doodsangsten uitstaat – ook al heeft de lezer zelf geen hoogtevrees.

Zelf doen! Enkele vragen die kunnen helpen:
(Laat de leerlingen de voor hen belangrijkste antwoorden opschrijven.)

- Hoe heet je personage?
- Hoe oud is het?
- Welk gender heeft het?
- Hoe ziet het eruit? Kleur ogen, kleur haar, groot, klein, mager, mollig, kledingstijl,...
- Waar is het geboren?
- Waar woont het? In een huis of een appartement? Een stad of een dorp?
- Met wie woont het daar?
- Wat eet het personage graag?
- Wat is diens favoriete muziek, films, games, youtubers, boeken, ...
- Wat is voor je personage heel belangrijk? Waar droomt het van?
- Welke hobby's, huisdieren, gewoontes,... heeft het?
- Welk karakter heeft je personage? Verlegen of brutaal? Stil of luidruchtig? Rustig of druk? Lief of wat ruwer?
- Hoe ziet een 'normale' dag in het leven van je personage eruit?

Differentiatie

Tweede graad - Laat de kinderen twee of meer bekende personages kiezen en hun kenmerken combineren tot een nieuw personage. Dat kunnen personages uit een film, een boek of een televisieserie zijn.

Derde graad - Laat de leerlingen een foto zoeken op internet (of neem een stapel kranten of tijdschriften mee naar de klas waarin ze kunnen bladeren) van iemand die lijkt op het personage waar zij mee willen werken. Ze kunnen ook een collage maken met andere foto's die bij hun verhaal passen: spullen, locaties, de vrienden van hun personage, ...

Stap 4: het verhaal schrijven

De leerlingen hebben het een en ander opgeschreven over een droeve gebeurtenis én over hun hoofdpersoon(s).

Tijd om met deze twee bouwstenen een verhaal te bouwen!

Hoewel de leerlingen vertrekken vanuit een echte gebeurtenis, maken ze wel degelijk een fictief verhaal.

“Fictie is een moeilijk woord voor een verzonnen verhaal, dat zich in de fantasie van de auteur en de lezer afspeelt.”

Differentiatie

Vinden je leerlingen het te moeilijk om een fictief personage te creëren?

Dan kan je hen eventueel ook vanuit zichzelf en in de **IK-persoon** laten schrijven.

3de graad - Laat de leerlingen een (negatieve of positieve) **verandering** omschrijven in het gedrag, de persoonlijkheid of de uitstraling van hun personage, die voortkomt uit de gebeurtenissen die ze beschrijven. Je kan hen meegeven hoe het hoofdpersoon van elk verhaal/iedere roman/elke film een bepaalde verandering doormaakt en dat dit een grote meerwaarde is voor een verhaal.

Voorbeeld: Neem nu Dolfje Weerwolfje uit de bekende boekenreeks. Wanneer hij op zijn zevende verjaardag ontdekt dat hij een weerwolf is, heeft hij het daar eerst heel moeilijk mee. Maar al snel leert hij ermee leven. Hij leert er zelfs van genieten, en beleeft dolle avonturen met zijn vrienden en opa.

Tip! Less is more. In een kort verhaal is er niet veel ruimte om alles te vertellen wat er voorheen gebeurd is of wat er nog gaat gebeuren. De lezer hoeft niet het hele levensverhaal van het personage te weten. Geef de leerlingen mee dat het beter is om zich te beperken tot een of enkele gebeurtenissen die met elkaar te maken hebben.

Zelf doen! Laat je leerlingen één thema kiezen, en het aantal personages beperken.

Het begin van het verhaal

Tip! De eerste zin(nen) van een verhaal zijn heel belangrijk! Als die de lezer meteen in de actie trekken, zal die waarschijnlijk verder lezen.

Zelf doen! Laat de leerlingen **midden in de actie beginnen!** door de droeve gebeurtenis die ze uitkozen aan het begin van hun verhaal te plaatsen (zonder eerst hun personage en/of de omgeving te omschrijven). Ze mogen zich min of meer aan de realiteit houden, maar mogen de realiteit ook naar hun hand zetten.

“Stel dat iemands droeve gebeurtenis een ruzie is met een goede vriend(in), dan kunnen ze dit in hun verhaal veranderen in een ruzie tussen twee andere mensen. Die ruzie kan ook om iets anders gaan dan waar het in het echt over ging.”

De bedoeling is vooral dat de leerlingen vertrekken vanuit een echte situatie met echte gevoelens, om zo de fictieve situatie beter en echter te kunnen omschrijven. Ze gebruiken de **gebeurtenis** (zoals bijvoorbeeld een ruzie) en vooral de **gevoelens** die ze daarbij voelden (zoals kwaadheid, verdriet en spijt) en brengen ze over naar hun hoofdpersonage.

Een verhaal uitwerken en neerschrijven vraagt tijd.

Geef de leerlingen ruim de tijd, zolang ze effectief aan het nadenken en schrijven zijn.

Differentiatie

Is dit nog te moeilijk voor je leerlingen? Dan kunnen ze zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke gebeurtenis blijven, maar dan misschien wel een ander vervolg bedenken, dus niet zoals het in het echte leven is gegaan.

Tip! Zet alle zintuigen aan. De meeste beginnende schrijvers schrijven wel over wat er te zien en te horen is, maar niet over wat ze voelen,, ruiken, proeven. Dat is jammer. Want echte mensen hebben vijf zintuigen.

Zelf doen! Laat het personage iets aanraken dat ruw of zacht aanvoelt, laat ze de geur van versgebakken appeltaart of de stinkende scheet van nonkel Luc opsnuiven of een stuk witte chocolade op hun tong voelen smelten.

Het begin is nog maar het halve werk! Verder schrijven na het begin:

Laat de kinderen nu nadenken over hoe hun verhaal verder zou kunnen gaan.

Laat ze eerst goed nadenken en vrij fantaseren voor ze echt daadwerkelijk verder schrijven.

Tip! Simpel is fijn! Er hoeven geen moorden, kidnappings of bankovervallen te gebeuren om een verhaal spannend te maken. Spanning kan in een klein hoekje zitten.

Als gebeurtenissen zodanig beschreven worden dat ze levensecht lijken, met een paar goede details, dan zal de lezer meegaan in het verhaal en het spannend vinden, ook al gebeuren er geen grote drama's of acties.

Zelf doen! Enkele vragen waarmee je jouw leerlingen op weg helpt:

- Wat kan het hoofdpersoonage nu doen?
- Is er iets wat de situatie beter zou maken, wat het droeve gevoel zou verminderen?
- Kan het personage zelf iets doen om dat te laten gebeuren? Met iemand praten, hulp vragen, de ruzie bijleggen, het probleem oplossen, ...?
- Wat zou er nog kunnen gebeuren, dat het misschien zelfs nog erger maakt, of dat op de een of andere manier een gevolg is van de gebeurtenis aan het begin van je verhaal?
- Wat is het ergste dat er nu zou kunnen gebeuren? -> Ze hoeven zeker niet altijd het ergste te laten gebeuren, maar het is een vraag die soms helpt om vrijer na te denken.

Personages willen problemen oplossen

“Zowat elk verhaal draait hierom: er gebeurt iets aan het begin wat het hoofdpersoonage uit balans brengt, diens normale leven verstoort. Vervolgens zal het personage proberen om dit evenwicht te herstellen, om dingen te doen die alles weer ‘goed’ maken.”

Laat de leerlingen manieren bedenken waarop het personage de situatie goed zou kunnen maken.

“Als een leerling vertrok vanuit een gebeurtenis waarvoor geen echte oplossing bestaat, dan kan het personage in elk geval wel iets doen om er beter mee om te gaan, zoals troost zoeken, met iemand praten, iets positiefs doen om het te verwerken.”

Differentiatie

Derde graad - Vraag de leerlingen om hun hoofdpersoonage eerst één of zelfs meerdere keren te doen falen in het oplossen van het probleem. Een verhaal wordt veel spannender als een personage probeert om iets te doen, maar dat niet van de eerste keer lukt. Zo neem je de lezer mee in de zoektocht van het personage. *“Stel je eens voor dat Harry Potter op bladzijde 2 van het eerste boek Voldemort verslaat. Wie zou er dan nog verder lezen?”*

Tip! Show don't tell is een Engelse term voor ‘toon in plaats van te vertellen’. Dat is een handig trucje om het verhaal nog spannender te maken. In plaats van alles letterlijk te schrijven, toont de schrijver de dingen en laat hij de lezer zelf ontdekken.

“Bijv.: Neem nu dat het personage Imke heel slim is. Je kan dan schrijven ‘Imke is heel slim.’ Maar je zou haar ook gewoon heel slimme dingen kunnen laten zeggen of thuis laten komen met een heel goed rapport. Dan weet je lezer ook dat Imke slim is, maar zonder dat je dat letterlijk moet schrijven. Zo heeft je lezer het gevoel dat hij zelf ontdekt heeft dat Imke slim is – en voelt de lezer zich ook slim.”

Geef de leerlingen voldoende tijd om dit middenstuk af te werken.

Een einde voor het verhaal

Zelf doen! Zet je leerlingen op weg met enkele vragen, zoals:

- Wat zijn de mogelijke eindes voor je verhaal? Hoe zou dit op verschillende manieren kunnen aflopen?
- Lukt het de hoofdpersonage uiteindelijk wél om de situatie beter te maken? Of net niet?
Een verhaal hoeft namelijk niet altijd positief te eindigen.
- Kan je een verrassend einde bedenken, iets wat je lezer misschien niet meteen gedacht zou hebben, maar dat toch niet volledig uit de lucht komt vallen?
- Ga je het einde helemaal uitschrijven, zodat de lezer exact weet hoe het afloopt? Of wil je het liever een beetje open laten?

*“Een **open einde** is wanneer de lezer zelf moet bedenken hoe het verhaal exact afloopt. Je kan daar als schrijver wel een beetje in sturen. Als een verhaal bijvoorbeeld eindigt op het moment dat een van de ruziemakers naar de ander toestapt, dan zal de lezer zelf bedenken dat hij het waarschijnlijk gaat bijleggen - zeker als de schrijver bijvoorbeeld schrijft dat het hoofdpersonage een glimlach op het gezicht heeft.”*

Tip! Laat je leerlingen op het einde, als hun verhaal klaar is, nog eens terugkijken naar hun eerste zin.

“Dat noemen we de ‘openingszin’. Probeer je eens in een lezer te verplaatsen. Als jij in de bib een boek zou openslaan en deze zin leest, zou je het boek dan mee naar huis willen nemen? Als het antwoord nee is, sleutel dan nog wat aan je zin. Of misschien staat je openingszin al in je tekst, maar een paar regels verderop.

Soms wordt het begin van een verhaal plots heel sterk als je de eerste zinnen schrapt. Is dat bij jou het geval?”

Differentiatie - Geef je leerlingen de opdracht een verrassende twist te verzinnen, of een onverwacht einde dat de lezer verbaast of omverblaast!

Stap 5: Dé titel

Zorg voor een sterke titel. De titel is vaak het eerste wat een lezer te zien krijgt. Zorg dat de titel bij je verhaal past, maar dat hij niet te veel prijsgeeft. Een titel mag gerust wat mysterieus zijn, dat zet net nog meer aan tot lezen.

Tip! Bedenk de titel helemaal op het einde, als het verhaal klaar is.

Differentiatie - Een klinkende titel! Niet enkel de inhoud van een titel is bepalend, maar ook de klank. Je kan je leerlingen op verschillende manieren laten spelen met klank.

Laat ze bijvoorbeeld eens proberen om een **onomatopee** in hun titel te gebruiken. Dat is een woord dat een klank nabootst. Zoals piepen, smakken, kwaken, zoemen of woorden zoals vroem, miauw of bam!

Ook een **alliteratie** kan goed werken. Dat zijn twee (of meer) woorden na elkaar die met dezelfde medeklinker(s) beginnen. Zoals bijvoorbeeld de albumtitels van Suske en Wiske: De koddige kater, De brullende berg, De wilde weldoener, ...

Natuurlijk kan je beide combineren, dus een onomatopee en een alliteratie, zoals de zoevende zeveraar, de kwakende kwebbelaar of de smakkende smartlappenzanger.

KIES JE ONDERWERP 01

Kies iets dat echt is gebeurd en waar jij bang, verdrietig of boos om werd.

BESCHRIJF DE GEBEURTENIS 02

Wat gebeurde er? Was je alleen? Waar was je? Wat voelde je? Denk rustig na en schrijf zoveel mogelijk details op.

TIPS VOOR EEN KORTVERHAAL

Zorg voor een sterke titel - Een titel mag gerust wat mysterieus zijn. Bedenk je titel als je verhaal klaar is.

Hou het simpel - Kies voor één thema en beperk het aantal personages.

Durf het klein te houden - Maak het levensecht en je hebt je lezer mee, ook al gebeuren er geen grote drama's of acties.

Show don't tell - Laat de lezer zelf de dingen wat ontdekken.

Je hoofdpersonage is de motor van de spanning - Laat de lezer meevoelen met je personage, anders heeft die geen reden om verder te lezen.

Gebruik alle zintuigen - Laat je personages eens iets aanraken dat ruw of zacht aanvoelt, laat ze de geur van versgebakken appeltaart of de stinkende scheet van nonkel Luc opsnuiven of chocolade op hun tong voelen smelten.

Kijk op het einde nog eens naar je eerste zin - Wil jij na het lezen van deze zin niet verder lezen, sleutel er dan nog wat aan. Of misschien staat je openingszin al in je tekst. Soms wordt het begin beter als je (de eerste) zinnen schrapt.

BEDENK EEN PERSONAGE

Hoe heet je personage? Hoe oud is het? Welk gender heeft het, hoe ziet het eruit? Waar is het geboren? Waar woont het? Met wie woont het daar? Wat eet het personage graag? Wat is diens favoriete muziek, films, games, youtubers, boeken, ... Welk karakter heeft je personage? Verleggen of brutaal? Stil of luidruchtig? Rustig of druk? Lief of wat ruwer? Hoe ziet een 'normale' dag in het leven van je personage eruit? ...

03

SCHRIJF JE VERHAAL

04

Begin midden in de actie.

Onthou: personages krijgen problemen, die ze willen oplossen. Maar dat lukt vaak niet meteen. Ga je **het einde** helemaal uitschrijven of openlaten?

KIES DE TITEL

05

De titel is vaak het eerste wat een lezer te zien krijgt. Zorg dat de titel bij je verhaal past, maar dat hij niet te veel prijsgeeft.